

Универзитет у Београду
Факултет спорта и физичког васпитања

Мишљење наставника физичког и здравственог
васпитања о значају презентовања појединих
тема из етике спорта у настави

(ЗАВРШНИ РАД)

Студент:

Јована Мишић, 52/2019

Ментор:

др Милош Марковић, ванредни професор

Београд, 2023.

Универзитет у Београду
Факултет спорта и физичког васпитања

Мишљење наставника физичког и здравственог
васпитања о значају презентовања појединих
тема из етике спорта у настави

(ЗАВРШНИ РАД)

Студент

Јована Мишић, 52/2019

Ментор

др Милош Марковић, ванредни професор

Чланови комисије:

др Сандра Раденовић, ванредни професор

др Владимир Милошевић, доцент

Београд, 2023.

Садржај

АПСТРАКТ.....	3
ABSTRACT.....	4
1. Увод	5
2. Физичко васпитање кроз историју	;
3. Основне одреднице у теорији физичког васпитања	19
4. Етика спорта, спортска етика	41
5. Физичко васпитање, наставник физичког васпитања најважнија карика у наставном процесу	2;
6. Емпиријско истраживање	37
6.1. Методе истраживања	37
6.1.1. Хипотезе и циљеви рада	37
6.1.2. Статистичка обрада података	38
6.1.3. Описивање узорка	39
6.2. Резултати истраживања	3;
6.2.1. <i>Анализа у односу на пол испитаника</i>	63
6.2.2. <i>Анализа у односу на стаж у просвети</i>	43
6.2.3. <i>Анализа у односу на школу</i>	45
7. Закључак	47
8. Литература	48

АПСТРАКТ

У данашњем свету све више видимо процедуре које се могу окарактерисати као неетичке и неморалне и то у свим сферама живота укључујући и спорт. Битна компонента васпитног процеса која доприноси развоју човека јесте физичко васпитање. У развоју и формирању свестране личности најпре се полази од физичке компоненте. Телесна развијеност и здравље су основне потребе сваког човека.

Најважније средине у којима се формира и развија личност ученика су породица и школа. За спортско-физичко васпитање најодговорнија је школа и предмет физичко васпитање са својим програмирањем и организовањем васпитне сфере спортске активности. Васпитни процес рада мора бити усмерен на изградњу односа који ће бити сагласни, у улози и функцији спорта и физичког васпитања у нашем друштву и зато је неопходно инсистирати на развијању љубави и страсти према спорту уопште. На овом плану изузетно је значајна улога педагога – наставника - професора физичког васпитања.

Педагог – наставник - професор физичког васпитања треба заједно са родитељима и школом да гради комплетне личности, да дете - ученик постане добар човек. Педагошки рад мора пружити значајан допринос у формирању личности ученика према циљу који је постављен у нашем друштву - не смеју се формирати једностране личности само са поседовањем техничког умећа и тежњом за такмичарским резултатима, већ се морају формирати личности са високим моралним својствима.

Једна од најјачих етичких и моралних вредности спорта је поштење и част, центлменско понашање са акцентом на лојалности и конкуренцији. Данас можемо сасвим одговорно тврдити да је fer-play један од приоритетних деловања у спорту у сваком погледу, иако се fer-play у данашње време, све чешће сусреће са одређеним тешкоћама јер се не може стриктно одређивати правилама. Fer-play представља унутрашњи однос и осећај према игри, борби или такмичењу који зависи од циља и идеје којима спорт служи, али и захтева одређени степен културе и одређен друштвени однос. Његова суштина налази се у поштовању правила игре и поштовању постављених односа у самом друштву.

ABSTRACT

In today's world, we increasingly see procedures that can be characterized as unethical and immoral in all spheres of life, including the sport. An essential component of the educational process that contributes to human development is physical education. In the development and formation of a versatile personality, the starting point is the physical component. Physical development and health are the basic needs of every human being.

The most important environments in which a student's personality is formed and developed are the family and the school. The most responsible for sports-physical education in the school and the subject of physical education with its programming and organization of the educational sphere of sports activities. The educational work process must be aimed at building relationships that will be in agreement, in the role and function of sports and physical education in our society, and therefore it is necessary to inspire the development of love and passion for sports in general. In this regard, the role of pedagogues – teachers – professors of physical education is extremely important.

The pedagogue – teacher – professor of physical education should, together with the parents and the school, build complete personalities, so that the child – students becomes a good person. Pedagogical work must provide a significant contribution to the formation of the student's personality according to the goal set in our society – one sided personalities must not be formed with only technical skills and striving for competitive results, but individuals with high moral qualities must be formed.

One of the strongest ethical and moral values of sport is honesty and honor, gentlemanly behavior with an emphasis on loyalty and competition. Today, we can quite responsibly claim that fair play is one of the priority activities in sports in every respect, although fair play nowadays is more and more often faced with certain difficulties because it cannot be strictly determined by the rules. Fair play represents an inner attitude and feeling towards a game, fight or competition that depends on the goal and idea that sport serves, but also requires a certain degree of culture and a certain social relationship. Its essence lies in respect for the rules of the game and respect for established relationships for established relationships in society itself.

1. Увод

Људска сазнања о процесу вежбања у функцији васпитања кретала су се од емпиријских преко апстрактних или филозофских, до научних. Посебно је значајно да су сви познатији филозофи старог века заговарали у основи хуманистичке идеје о потреби хармоничног развоја личности, о симбиози тела и духа. Од старовековне Кине и Индије, Асирије и Персије, сумеранско и критско-микенске културе, до Атине и Рима, поред формирања одређених људских врлина, моралних вредности садржаних у подстицању истине, правде, храбрости, лепог понашања, саставни део васпитања је и физичко вежбање. Мисли Конфучија, Хомера, Сократа, Платона и Аристотела, могле би се сумирати у поруци да је здравље и формирање човека нужно повезано с мишићном активношћу. Бројна дела мислилаца и педагога, а посебно Жана Жака Русоа, истичу потребу хармоничног развоја личности и значења процеса вежбања за оптималан и складан развој човека, сматрајући да је „тело важно вежбати”, те да се вежбањем остварују васпитне и естетске компоненте, емоционалне и моралне вредности. У релативно дугом раздобљу развоја човечанства, физичко вежбање се првобитно користило спонтано, јер су човекова физичка припремљеност и вештине одлучивали о његовом битисању. Људи су у првој фази развоја утицали на младе преношењем знања и искустава о оним моторичким вештинама и понашању који су се употребљавали у лову и раду. Начин на који се у првобитној заједници вршио утицај на младе, по свему судећи, била је игра. Један од главних садржаја првобитних игара било је бацање и гађање. Елементи васпитања састојали су се и у формирању односа према другим људима. Како се развијало људско друштво, појавом првих школа, основну улогу у образовању деце, поред веронауке и описмењавања, заузима своје место и физичко вежбање, односно васпитање деце. Још у средњем веку се акценат давао на физичку кондицију и здравље деце, као предуслов за настанак „јаких” личности. У савременом свету, се велика пажња посвећује физичком васпитању као основном постулату здравља будућих генерација, што се види из мноштва примера развоја школског спорта и повећања броја часова редовне наставе у образовном процесу (Гаџић, 2019).

Физичка активност деце и омладине је не само пожељна, већ и обавезна категорија одрастања, која утиче на правилан развој и здравље личности. Не постоје непожељне физичке активности по садржају, али се свака мора дозирати по обиму и интензитету оптерећења, у складу са психофизичким развојем и узрастом детета. Физичко васпитање као најсвеобухватнији корпус физичких активности уз присуство методичко-дидактичких принципа, мора заузети кључно место у васпитању и образовању деце и омладине (Новитовић, 2007).

Физичко васпитање у сваком погледу представља базичну психо-моторну активност деце школског узраста и од његове фреквенције заступљености кроз васпитно-образовни процес, зависи степен здравља будућих генерација.

Развој људског друштва кроз историју показује да су све друштвено-економске заједнице поклањале пуну пажњу облицима и садржини васпитања, пре свега, млађих нараштаја и то у интересу и према потребама своје формације и свог система.

Васпитање у најширем смислу може да се дефинише као свесно, систематско и стално деловање и активност усмерена на формирање младих с циљем да се оспособе физички, психички и морално за друштвени живот, односно, под тим појмом треба подразумевати процес пружања помоћи, оспособљавања и надзора, с циљем обезбеђења правилне упућености, правилног развитка и евентуалног мењања и кориговања особина младе личности (Гацић, 2019).

Васпитање у ужем смислу представља укупност мера и поступака који теже обликовању личности, односно, формирању физичких и психичких карактеристика сваког појединца. Васпитање је условљено духовиним, моралним, техничким стањем, достигнућима и утицајима друштвене средине; традицијом, свешћу и врстом институција, квалитетима васпитача.

Теорија и пракса нам говоре да се целовито васпитање састоји од стицања знања, вештина и навика, и од развитка интелектуалних способности, интересовања и потреба. Физичко, естетско и морално васпитање и образовање представља јединство општеваспитних елемената. Као што васпитање није само културно понашање, тако ни образовање није само настава. Васпитање и образовање су једнаки у појединим облицима и садржајима и веома блиски у методама.

Спортско-физичко васпитање има одређене специфичне карактеристике и као део општег физичког васпитања и у оквиру уже спортске специјалности. Као што је истакнута повезаност образовања и васпитања уопште, тако и у домену разматрања спортског, физичког васпитања треба истаћи ту повезаност и условљеност овог јединственог процеса. Уз спортско-физичке активности које су усмерене на стицање и развијање основних елемената технике, тактике, кондиционе припремљености, психолошке припреме, односно, стицање, формирање и усавршавање спортског знања, вештина и навика, потребно је код ученика кроз процес спортског-физичког васпитања обезбедити:

- усвајање или допуњавање теоријских знања,
- јасну представу о улози и племенитим побудама спорта,
- јасну представу о улози, целисходности и вредности физичког васпитања и спорта,
- јасну представу о потреби сталног одржавања и развијања физичких способности путем систематског и садржајног „тренирања“ и других способности за испољавање талента,
- практичну примену стечених знања и вештина, спортско и културно понашање на терену, као и ван њега.

Образовање ученика у физичком васпитању мора се посматрати као процес који обухвата и рашава: развитак и јачање органских функција, моторну умешност и способност, унапређивање морално-вољних особности и стваралачку примену стечених знања у игри и животу. Оно има покретачку снагу за вољу, понашање и активност ученика и касније човека у друштву, а самим тим оно утиче и на развијање особина личности, има васпитни карактер, има васпитну вредност. Оно не само што служи васпитању него га заправо омогућује, развија и унапређује. То уједно значи да образовање ученика посматрано само као збир знања и на пример навика без утицаја на вољу, понашање и карактер, одвојено од праксе нема васпитне вредности, па према томе не служи правилном развоју (Берковић, Вуковић, 1997).

Основне карактеристике васпитаности једног ученика су: скромност, спортско понашање, доследно испуњавање обавеза, спремност на сарадњу, социјална и друга толерантност, поштовање личности других ученика, руководства школе, педагога

-наставника - професора, самосавлађивање у предвидљивим и непредвидљивим тешкоћама и ситуацијама, поштење, искреност, лепо понашање и културне навике на спортском боришту и ван њега.

2. Физичко васпитање кроз историју

Физичко и здравствено васпитање јесте један од есенцијално важних предмета у настави основношколског и средњошколског образовања и васпитања ученика. Релевантност физичког васпитања потврђује и Одлука Европског парламента из новембра 2007. године где се у преамбули Одлуке указује да је физичко васпитање “једини школски предмет, који покушава да припреми децу за здрав живот и фокусира се на њихов целокупан физички и ментални развој, и да пренесе важне друштвене вредности као што су правичност, самодисциплина, солидарност, тимски дух, толеранција и фер-плеј ...” и заједно са спортом сматра се “једним од најважнијих оруђа социјалне интеграције” (Hardman, Marshall, 2005).

Кроз своју историју човек је прешао дуг развојни пут у сваком погледу. Иако су данас веома добро познати позитивни утицаји редовног физичког вежбања на организам човека, чињеница је да се данашњи човек недовољно креће, односно све мање времена проводи у физичком вежбању.

У време примитивног, номадског начина живота човек је искуствено приметио да ће имати више успеха у лову ако увежбава кретње и активности које су потребне за успешан лов. У природној жељи да обезбеди опстанак потомства, човек се трудио да своја знања пренесе на следећу генерацију, и у том смислу он је своје потомство подучавао вештинама лова. Управо тај процес подучавања потомства од стране родитеља може да се сматра за прачетак физичког васпитања. Ниво физичке активности човека тог доба био је веома висок. Припадници племена су најчешће ишли у целодневну или вишедневну потрагу за храном и водом. Овакав начин живота захтевао је висок ниво физичке припремљености која је дефинисала живот човека тог доба. Почетак пољопривреде означио је крај примитивног начина живота. Људи су почели да узгајају усеве и животиње како би се прехранили и то им је омогућило да напусте номадски начин живота и довело је до стварања вишкова хране и консеквентно до смањења нивоа дневне физичке активности (Гацић, 2019).

Античке цивилизације (Кина, Индија, Персија, Грчка, Рим) су сматрале да физичка неактивност доводи до одређених обољења и да редовно вежбање може да спречи настанак истих. Филозофско учење Конфучија охрабривало је редовну физичку активност.

Такође, за тај период у Кини важна је и појава Кунг Фу вежбања ради одржавања добре психофизичке кондиције човека. Поред Кунг Фуа у древној Кини постојали су разни други облици физичке активности као што су гађање луком и стрелом, бадминтон, плес, мачевање и рвање. Образовање у Кини је било усмерено на развој интелектуалних, моралних и естетских квалитета (Гацић, 2019).

У Индији (2500 – 250. године п.н.е.), физичко вежбање је у почетку било оптерећено религиозним учењима Будизма и Хиндуизма која су наглашавала спиритуални аспект човека на штрб физичког бића. Из тих разлога, физичко вежбање није било посебно цењено. Ипак, једна форма вежбања под именом Јога, која је била донекле слична кинеском Кунг Фуу, развила се, а да није била у супротности са религиозним начелима. У слободном преводу Јога значи заједништво ума, тела и духа, а развијена је од стране Хинду свештеника који су живели аскетским начином живота. Они су посматрајући природу и животиње настојали да досегну исту хармонију са природом. Овај аспект Јоге, познат као Хата Јога јесте форма која је најпознатија на Западу и састоји се од серија вежби физичке постуре и различитих образаца дисања. Осим равнотеже са природом, древни индијски филозофи су препознали здравствене бенефите јоге, као што је правилан рад унутрашњих органа (Гацић, 2019).

Рани владари блискоисточних цивилизација на челу са Персијом су брзо увидели значај физичке спремности војске и подстицали су физичко вежбање у друштву. Персијске вође су захтевале висок ниво физичке спремности свог народа и дечаци са шест година су постајали „власништво“ царства, те су били подвргавани физичким тренинзима у виду лова, јахања, бацања копља, пешачења итд. Тренинг је спровођен у циљу побољшања снаге и издржљивости војника како би они могли да послуже у борбама за ширење царства, а не због њихове здравствене користи. У време древне Персије постојале су такозване Зуркханех или „куће снаге“ које су биле места за ритуални, ментални и физички тренинг. Стварна намена ових институција била је у суштини милитаристичког основа и ти ритуали су подстицали национални понос. Вежбе и активности које су се практиковале на тим местима укључивале су калистеничке вежбе, вежбе са подизањем терета и голоруку борбу. Ови ритуали су били под снажним утицајем Заратустризма који је пропагирао веровање да ментални и физички развој појачавају духовно здравље. Време пропасти

Персијског царства се подудара са општим падом физичких способности становништва(Гацић, 2019).

Вероватно ниједна друга цивилизација није толико ценила физичку културу као античка Грчка. Идеал физичке савршености је представљао отеловљење античке грчке цивилизације. Грци су веровали да је физички развој тела једнако важан као умни развој и да је физичко здравље предуслов менталног здравља. Бројни су грчки лекари и филозофи (Хипократ, Гален, Сократ, Платон,...) који су подржавали и подстицали људе на физичко вежбање. Гимнастика, заједно са музиком, се сматрала за најважнији предмет у образовању младих. Уобичајена изрека тог доба била је “вежба за тело а музика за душу”. Главна усмереност образовања била је на култивацију физичких, менталних и моралних квалитета ученика. Физичко васпитање или гимнастика, како су Грци тада називали физичко васпитање, било је усмерено на стварање храбрих и снажних младића који су учили рвање, скакање, трчање, бацање диска и копља, али и неке древне игре. Циљ физичког васпитања је био да се формирају здрави, физички спремни и грациозни младићи који ће те навике задржати за цео живот (Гацић, 2019).

Спартанци, који су заузимали северни део Грчке, ценили су физичку спремност чак више и од Атињана. Спартанци су веровали у дисциплину, самоодрицање и једноставност тако да је сврха образовања била једноставна створити војника. У том смислу, њихово повећано интересовање за физичку спремност проистицало је углавном из војних побуда. У време овог периода, грчке државе су често међусобно ратовале и војне вештине попут вештине борења су умногоме зависиле од нивоа физичке спремности. Спартанско друштво је захтевало да мушкарци буду укључени у посебан режим вежбања већ од шесте године старости. Од тог узраста до одраслог доба, држава је водила бригу о одгоју и тренингу детета. Одгој се састојао од напорних програма вежбања који је гарантовао да ће сви дечаци израсти у врло способне младе војнике. Између 18. и 20. године живота мушкарци су морали да прођу фитнес тест који се састојао од провере војних способности, физичких способности и лидерских способности. Уколико млади Спартанац није прошао тест постајао би особа без политичких и грађанских права. Спартанци који би положили тест настављали би војну службу до 60. године живота када су имали право да се повуку и да живе са породицом. У оваквом окружењу и од жена се захтевало да буду у доброј физичкој кондицији како би могле да подаре здраво и снажно потомство које ће служити држави.

Војно доминантна култура каква је била Спарта резултирала је једним од физички најспремнијих друштава у историји човечанства (Гацић, 2019).

Римско царство је постојало много векова и обухватало је велики део тада познатог света, од Шкотске до Сахаре и од Атлантског океана до Каспијског мора што представља велику различитост поднебља и култура које су се мешале, а тиме и утицале на појавне облике физичког вежбања. Иако је Римско царство у многим стварима представљало потпуну супротност у односу на античку, Грчку цивилизацију, Римска цивилизација је преузела бројне вредности и учења Грчке. Када је у питању физичко васпитање, сви грађани Рима у старосној доби од 17. до 60. година су били у „војној обавези“. Из тог разлога, али и честих ратова које је царство водило, грађани су одржавали висок ниво физичке кондиције како би били спремни за позив. С обзиром на карактер римске државе и физичко васпитање (вежбање) је било усмерено на развој вештина које су користиле у борби: трчање, марширање, скакање, бацање диска, копља итд. Овакав начин живота резултирао је снажним, спремним људима који су освојили скоро цео Западни свет. Око 30. године п.н.е., време када су римски спортски спектакли већ постојали неколико векова, под владавином првог римског цара Октавијана Августа почиње пораст броја и врста игара и спортских такмичења. Изграђују се монументална боришта, а такмичења постају монопол државе. У исто време, личне атлетске активности губе на свом претежно војном карактеру, на чијим основама су и почеле. Под окриљем колегија, удружења младих племића која је основао Август, вежбање поприма карактер сличан оном који се практиковао у грчким гимназијама (Гацић, 2019).

За време републике, физичко вежбање је било знак обављања цивилне и националне дужности, а за време царства је постало знак нечијег богатства и социјалног престижа. Ипак, ниво физичке спремности опште римске популације временом је опадао како је све више појединаца потпадало под утицај богатства и забаве, као што су биле борбе гладијатора.

У касном римском периоду, стицање материјалног богатства и неумереност у храни и пићу постало је важнији приоритет од физичке спремности. Разуздан животни стил и опадање физичких способности на крају је узело свој данак и Римска цивилизација је пала под налетима физички супериорнијих варварских племена из Западне Европе.

Пропаст Римског царства симболише почетак хиљадугодишње интелектуалне стагнације. Опет, са аспекта физичке спремности људи тог доба, мора се приметити да су они имали сличне карактеристике као људи из примитивног доба. Њихови животи су били засновани на лову и прикупљању хране уз нешто узгоја животиња. Физичка активност и физичка спремност су били основа за преживљавање. Стога, и поред културолошког назадовања које се десило услед пропасти Римског царства, физичка активност и вежбање су имали својеврсно оживљавање у односу на касно доба Римског царства (Гацић, 2019).

У средњем веку, догматска учења цркве ширила су веровање да човек у овоземаљском животу треба да се припрема за живот после смрти. Тело је посматрано као грешно и неважно. Образовање је у највећој мери било под утицајем цркве и сходно томе усмерено на „култивисање“ ума уз запостављање тела. У феудализму, доминантном социјалом систему Европе средњег века, једино племство и плаћеници су имали физички тренинг ради војне службе или витешких турнира. Слично као у античка времена, њихов тренинг је био усмерен на усавршавање природних облика кретања и вештине борења.

Обичну популацију су чинили углавном сељаци који су имали обавезу према властели да обрађују земљу и раде најтеже физичке послове користећи просте алате тако да је њихово „вежбање“ у ствари био тежак физички рад (Гацић, 2019).

Након мрачног доба и средњег века, долази до поновног рађања учења на основама античке грчке и римске цивилизације што је резултирало добом, у историји познатом, као доба ренесансе. У овом периоду долази до значајног повећања интересовања за људско тело, анатомију, биологију, здравље и физичко васпитање. Године 1553. Кристобал Мендез написао је *Књигу телесних* у којој су први пут наведене физичке вежбе и бенефити које човек има од њих (Гацић, 2019).

Италијански лекар Меркуриалис је 16. година касније, објавио дело *Уметност гимнастике*. Књига је представљала врхунац његових истраживања класичне и медицинске литературе, посебно грчког и римског приступа хигијени, исхрани и вежбању. У том капиталном делу, које је обиловало невероватним илустрацијама, први пут су постављени принципи физикалне терапије и оно се сматра првом књигом спортске медицине која је снажно утицала на физичко васпитање и методе тренинга који су се појавили у Европи два столећа касније (Гацић, 2019).

Бројни учењаци као што су филозоф Џон Лок, религиозни вођа Мартин Лутер, педагог, филозоф и хуманиста Јан Амос Коменски и Леонардо да Винчи, указивали су да физичка спремност поспешује интелектуално учење. Цивилизације које су на нов начин почеле да вреднују човеков живот препознале су важност физичке спремности и креирали су атмосферу за свеопшти развој физичког васпитања широм Европе.

Европу су захватиле бројне културне промене после периода ренесансе. Програми физичког васпитања су се проширили на бројне нације које су се рађале у Европи. Гимнастика је постала веома популарна у то доба, посебно у Немачкој, Шведској, Данској, Енглеској и Чешкој (Гаџић, 2019).

Популарност гимнастике у Немачкој тог доба у највећој мери се може приписати двојици едукатора: Јохан Гутс Мутс и Фридрих Јан. Гутс Мутс је осмислио бројне гимнастичке програме вежбања као и справе и сматра се „праоцем“ немачке гимнастике. Његова животна дела су сажета у две књиге: *Гимнастика за младе* и *Игре*. Први корени физичког васпитања у немачкој везују се управо за објављивање дела *Гимнастика за младе* 1793. године. Преведене верзије ове књиге су убрзо постале веома значајан, широко распрострањен подстицај за практиковање физичког васпитања у школским програмима других европских земаља као што су Данска и Шведска (Гаџић, 2019).

У Шведској, Пер Хенрик Линг је развио и представио сопствени систем гимнастичког вежбања. Линг је имао медицинско образовање и истицао је да едукатори физичког вежбања треба да знају ефекте вежби на тело човека али и да је физичко вежбање потребно свима. Такође је сматрао да програми вежбања треба да буду креирани у складу са индивидуалним карактеристикама вежбача (Гаџић, 2019).

Најзначајније име у историји физичке културе у Данској је свакако Франк Нахтегал који је подучавао децу у свом дому да би касније представио свој програм гимнастичког вежбања широм Данске. Посебно је био заинтересован за развој и примену програма гимнастике у школама. У каснијем периоду свог живота постаје директор програма за образовање инструктора гимнастике. Данска је прва европска земља у којој је 1814. године уведено обавезно физичко васпитање у школама (Гаџић, 2019).

Арчибалд Мекларен, студент медицине, је у Великој Британији ширио учење о бенефитима редовног физичког вежбања и фитнеса. Као Пер Хенрик Линг у Шведској, Мекларен је био фасциниран научним компонентама фитнеса. Његова животна дела су

сублимирана у књигама *Национални системи телесних вежби* и *Тренинг у теорији и пракси*. Мекларен је истакао неколико, и данас актуелних, препорука у вези са вежбањем. Прво, веровао је да је лек за умор и стрес, физичка акција. Друго, сматрао је да рекреативно вежбање кроз игру и спорт није довољно за постизање адекватног нивоа фитнеса. Сматрао је да и дечаци и девојчице у периоду раста и развоја треба да имају редовно физичко вежбање (Гацић, 2019).

Чешки систем гимнастике је познат под именом Соколски систем и везује се за име Мирослава Тирша који је у Прагу 1862. године основао Прашко теловежбено друштво, а коме је две године касније у назив додао реч Соко. Овај систем вежбања се развио у борби словенских народа против германизације и жељи за националним уједињењем (Гацић, 2019).

У словенским земљама од 1863. године снажно се ширила идеја о ослобађању народа од утицаја германизације, као и жеља за јачањем националне и културне свести. Почетак соколства у Србији се везује за одлуку београдских гимнастичара да уместо немачког „турнерског“ система гимнастике уведу чешки „соколски“ систем вежбања 1891. године. Одмах по проглашењу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, обједињена је, из „племенских“ (националних) соколстава, јединствена соколска организација. За време Првог и Другог светског рата, соколи су били прогањани и хапшени због своје свесловенске оријентације као опасан елемент по германски „Нови поредак“ у Европи. По завршетку Другог светског рата соколство није обновљено. У Прагу, 1993. године, обновљено је Светско соколство, као наследник и настављач Свесловенског, а затим Свесоколског савеза. Савез Соко Србије оснива се 1998. године, а од 2017. године мења назив у Соколски Савез Србије (Гацић, 2019).

Улазак Европе у 20. век са аспекта физичке културе обележио је француски поморски официр и едукатор физичког васпитања Жорж Ебер. Изучавајући методе својих претходника, Јана и Амороса, успоставио је сопствени „Природни метод“. Његов метод се у потпуности заснивао на природним кретним вештинама као што су ходање, трчање, балансирање, скакање, провлачење, пењање, манипулативне способности (подизање, бацање, ношење итд.), али и самоодбрани. Модеран став када је у питању физичка култура Ебер је потврдио и критиком физичке неактивности жена која је, по његовом мишљењу, наметнута од савременог европског друштва тог доба. Он је сматрао да жене

могу да развију самопоуздање, вољу и спортску способност као и мушкарци ако прате природну методу комбинованог физичког, енергетског и моралног развоја. Друго значајно име у физичкој култури овог периода је свакако Дадли Ален Сарцент који се сматра утемељивачем физичког васпитања у Америци. Од 1879. године до свог пензионисања 1919. године, био је директор Хеменвеј гимназије на Универзитету Харвард, где је подучавао немачки и шведски систем гимнастике. Сарцент је такође оспоравао викторијански поглед на жене као слабашне и крхке, те је охрабривао њихову слободу у одевању и препоручивао физичку активност за девојке и жене. Сарцент је изумео више справа за вежбање, креирао Универзални тест снаге, брзине и издржљивости 1902. године. Сарцент је написао бројне чланке и књиге о физичком васпитању. Једно од његових, и данас веома акутелних, упозорења је: „Људи без добрих програма физичког васпитања ће постати дебели, деформисани и неспретни“! После Другог светског рата у САД-у се наставља са уважавањем значаја физичког васпитања, тако да од 1950. године већина колеџа у Америци има предмет физичко васпитање (Гацић, 2019).

Физичко васпитање је прешло огроман пут, од учења античке Грчке до учења и промовисања целоживотног бављења физичком активности ради добробити човека. Данас, физичко васпитање припада крајње комплексном подручју физичке културе које се проучава са разних аспеката путем бројних научних дисциплина као што су физиологија вежбања, биомеханика, социологија и психологија (Гацић, 2019).

Школско физичко васпитање не може бити посматрано само са аспекта здравствених бенефита. Физичко васпитање је много више од тога: оно представља основу за физичко самопоуздање, свесност телесности и способности, лични и социјални развој.

3. Основне одреднице у теорији физичког васпитања

Разматрање основних одредница у теорији физичког васпитања се намеће као есенцијална потреба. С обзиром да је физичко васпитање подручје једног ширег контекста у коме оно егзистира, у првом реду пажња је посвећена физичкој култури (Вишњић, Јовановић, Милетић, 2004).

Комплексност физичке културе као дела свеукупног културног наслеђа човека кроз векове огледа се и у бројним покушајима њеног дефинисања. Различитост друштвених прилика, историјских околности и традиционалних вредности друштава, односно народа, у разним крајевима света утицали су на разноликост схватања овог феномена. Према нашим угледним теоретичарима, Вишњићу, Јовановићу и Милетићу, “физичка култура представља целокупност људског стваралаштва у области физичког вежбања”.

Живановић, са друге стране, у својој дефиницији физичке културе наглашава да је она пре свега човекова делатност, која као део опште културе знањима о физичком вежбању и знањима за физичко вежбање унутар својих подручја (физичко васпитање, спорт и рекреација) омогућава трансформацију личности од стварног у могуће (Живановић, 2000).

Берковић посматра физичку културу као један огранак опште културе која не делује непосредно на предмете већ на одређене квалитете, својства и способности самог човека које су стечене у виду природних диспозиција и које се развијају током живота и преносе у човеково наслеђе (Берковић, Вуковић, 1997).

Када су питању погледи страних теоретичара, постоје различита тумачења феномена физичке културе. Најчешће физичка култура се посматра у контексту опште културе, односно индивидуалних разлика у оквирима сваке културе (друштва) а које представљају рефлексије расе, етничке припадности, полне припадности, припадности друштвеној групи, нивоу образовања итд. Штавише, истиче се чињеница да и региони у бројним земљама имају своје специфичности које чине „мини“ културу и представљају део традиције и вредности које ти региони гаје. Такође, не смеју да се занемаре ни последице савремених трендова, миграција, глобализације, услед чега се културне вредности и традиције мењају, деле, размењују и трансформишу.

Други аутори истичу комплексност подручја физичке културе кроз широк дијапазон њој припадајућих дисциплина: адаптивна физичка активност, истраживања плеса, истраживања слободног времена, активности у природи, физичко васпитање, рекреација, спорт, историја спорта, менаџмент у спорту, педагогија спорта, филозофија спорта, психологија спорта, социологија спорта (Гаџић, 2019).

О физичкој култури се размишља као комплексној сфери човековог деловања, наслеђа и вредности које обухвата више подручја. Најчешће, у нашој теорији и пракси, та подручја се дефинишу као:

- Физичко васпитање
- Спорт
- Рекреација

Сви аспекти човековог живота се у одређеној мери односе на физички део бића, односно на телесно кретање и телесну активност, али и тај део бића неизоставно формира комплексну сферу коју интегрално чине телесно и психо-социо-културно деловање човека. Боље разумевање оваквог сагледавања културе, па и физичке културе, могуће је ако се прихвати важност вредности које су актуелне у неком друштву и степена друштвеног развоја, јер ове две друштвене карактеристике имају огроман међусобни утицај. Као илустрација различитости у друштвеном схватању или боље речено вредновању физичке културе може да послужи пример степена физичке активности одраслог становништва у Европској Унији. Активност становништва појединих земаља, чланица Европске уније, јасно се уочава да земље у којима се дужи низ година гаји позитиван однос према физичком вежбању и физичкој култури уопште (скандинавске земље), имају најмањи проценат становништва који се не бави спортом, односно неким видом физичке активности. На крају излагања о физичкој култури, може се рећи да суштина више дефиниција наших теоретичара, као и страних аутора, може да буде сажета у формулацији да:

Физичка култура чини део опште културе, наслеђа и вредности друштва, у чијем контексту човек остварује своје, пре свега, физичке потенцијале (Берковић, Вуковић, 1997).

Више домаћих, истакнутих, аутора из области физичке културе је истицало да је физичко васпитање део опште културе и тековина људског друштва. У ужем смислу,

физичко васпитање аутори дефинишу као друштвено планирану и организовану делатност, која је заснована на педагошко - дидактичким основама, а која је усмерена на трансформацију вишедимензионалне личности човека путем моторичке активности.

У дидактици постоји већи број дефиниција наставе у којима се физичко васпитање посматра као плански и организован васпитно-образовни процес васпитања и образовања ученика према прописаном наставном плану и програму, под руководством наставника и уз активно учешће ученика. Чињеница је да свака организована човекова делатност, а наставни процес то свакако јесте, којом се жели постићи неки циљ, заснива се на одређеним принципима као темељним поставкама. Према неким ранијим гледиштима, дидактички принципи имају мултифункционални карактер јер истовремено представљају нормативе, регулативе, корелативе и интегративе наставног рада. Дидактички принципи својим универзалним карактером имају примену у свакој настави, па тако и у настави физичког васпитања. Ипак, основни принципи у физичком васпитању, поред педагошке и дидактичке универзалности, имају и своје специфичности које произилазе из самосвојности физичког васпитања као образовно-васпитног подручја. Један од принципа који је врло значајан за физичко и здравствено васпитање јесте принцип васпитне усмерености. Принцип васпитне усмерености с обзиром на раније наведену дефиницију где је физичко васпитање означено као процес усвајања моторичких вештина, знања и вредности којима човек обогађује своје био-психо-социјалне диспозиције, ваља приметити две веома важне одреднице из те формулације. Те одреднице су процеси вредности. Физичко васпитање, дакле, треба првенствено посматрати као дуготрајан, целоживотни процес којим се утиче на формирање личности ученика, односно на усвајање позитивних и друштвено пожељних вредности. Физичко и здравствено васпитање, више од било ког другог школског предмета, пружа велике могућности и бројне ситуације за васпитно деловање на ученике. Кроз велики избор активности, богатство садржаја, облика рада и ситуација у којима се ученици налазе, отвара се цео један свет који ученици треба да открију. Само на часу физичког васпитања, у оквиру вршњачке групе, ученици кроз међусобна надметања могу да искажу своја психофизичка достигнућа, компетентност, срећу, радост, али и разочарења, сузе. Још давно, чувени теоретичар игара Роже Кајоа је рекао: „Реци ми шта се играш, па ћу ти рећи ко си“ (Roger Caillois, 1979, стр.10). Педагошки рад у физичком васпитању, који почива на принципу васпитне усмерености, данас треба да

је актуелнији него икада. Нажалост, велики број деце у нашој земљи данас се не бави спортом и нема искуства са спортских терена, тако да је за њих једини искуствени спортски контекст настава физичког васпитања. Наставници физичког и здравственог васпитања, као особе које доказано имају велики утицај на ученике када је у питању спорт, треба у позитивном смислу да „искористе“ тај утицај како би данашња омладина усвојила позитивне ставове и вредности када је у питању спортска култура. Важност васпитног дела у наставном процесу треба да буде увек наглашена, као што је давно рекао чувени Жан Жак Русо, који је увек давао предност васпитању у односу на образовање: "Децу треба одгајати да буду не судије, војници или свештеници, већ пре свега људи." Рад наставника физичког и здравственог васпитања увек мора да буде у функцији васпитања ученика, а не само на просто савладавање градива. Васпитне поруке треба да буду константа у раду са ученицима. Поштовање ривала, правила игре, саиграча, фер плеја и других елемената који су саставни део физичке културе јесу нешто што се пажљиво негује и изграђује првенствено педагошким радом наставника физичког васпитања или тренера у спортском клубу (Вишњић, Јовановић, Милетић, 2004).

4. Етика спорта, спортска етика

Објашњавати физичку културу са етичког становишта, значи говорити о вредносним аспектима физичке културе, о томе које су битне аксиолошке смернице у физичкој култури и шта се физичком културом жели и може постићи у моралном смислу. С обзиром да је структура физичке културе комплексна и сачињавају је три ентитета (физичко васпитање, спорт и рекреација), етика физичке културе нас упућује да постоји традиција сваког ентитета који се представља као ауторитет и који указује на разлику између прихватљивог и неприхватљивог понашања (Шкербић, 2021).

Када говоримо о етици спорта, треба одмах на почетку разјаснити разлику између термина етика спорта и спортска етика, посебно јер се у англо-саксонској литератури често узимају као синоними. Прво треба разјаснити семантички ниво. Израз спортска етика у семантичком смислу заправо је синоним за спортски морал и упућује на практичну компоненту односно практичну примену морала у спорту. То је последица занемаривања и(ли) непознавања разлике појмова етика и морал те етички и морални одраз (Шкербић, 2021). „Док морална рефлксија као саставни елемент ствара сам (морални) чин и као таква има практичну улогу, постоји и други облик рефлксије који се односи на морал, али има другачију улогу, наиме улогу да теоријски објасни морал. То је рефлксија о моралу коју називамо етичком рефлксијом, односно етиком. Веома је важно етичку рефлксију разликовати од моралне рефлксије, односно етику од морала, посебно зато што се појмови »етика/етички« и »морал/моралан« не само у колоквијалној него и у стручној расправи веома често неправилно користе. Стога се треба придржавати одређења да етичка рефлксија објашњава, док морална рефлксија конституише морални феномен.“(Шкербић према Човић, 2011, стр.12)

На семантичком нивоу, постоји значајна разлика између појмова етика спорта и спортска етика. Они су повезани, при чему је појам етика спорта надређен појму спортска етика. Другим речима, „етика спорта обухвата и спортску етику“. На дисциплинарном нивоу, спортска етика се односи на подручје појединог спорта или саме спортске праксе, односно бави се развијеним и увреженим моралним праксама унутар (појединог) спорта. Тиме, она спорт захвата партикуларно. Спортска етика зависи од много чиниоца и прихваћена је у одређеној, можемо рећи затвореној, спортској заједници. Као таква, она не

излази из оквира спортских такмичарских борилишта, чиме заправо врло сужено гледа на феномен спорта. Већ на први и површан поглед, видно је како је спорт много шири феномен од само спортске такмичарске борбе на спортским борилиштима, јер има разне како етичке тако и моралне импликације и консеквенце, попут економских, политичких, друштвених, образовних, медицинских, психолошких, медијских. Осим тога, док је етика спорта једна и једина, спортских је етика много као што је и много спортова „спортска етика дозвољава, односно чак одобрава етички плурализам, а притом етика спорта може бити поље на којем тражимо универзалне етичке смернице (Шкербић, 2021).“

Етика спорта је дисциплина унутар филозофије спорта. Она гледа на спорт у широком дијапазону, настоји да феномен спорта захвати и теоријски сагледа са свих његових морално проблематичних страна. Дакле она се не тиче само спортске праксе и с њом повезане спортске етике, него захвата и подручје васпитања и обуке спортиста и свих укључених у спорт, етике људских врлина пожељних у спорту, па различите економске, здравствене, социјалне (друштвене), психолошке, верске и религиозне, као и биоетичке импликације. Набројани елементи и подручја чине етику спорта оним што она јесте, засебном дисциплином под тим и таквим именом (Шкербић, 2021).

У сваком случају, морална разматрања о спорту и развој специфичних етичких теорија, уз нужно прихватање разлика појмова етика и морал, налазе своје место унутар филозофије спорта од самих почетака. Од велике је важности да етика прати промене развој спорта и да расте заједно са њим како би могла да буде својеврсни рецептор који посматра спорт и спремно реагује на (не)моралне поступке и праксе, односно спорту непрестано пружа моралне оријентире који су му неопходни (Шкербић, 2019).

Не постоји друштвена заједница која нема кодекс моралних норми и вредности, али моралне норме имају и универзално значење, односно прихваћена гледишта на људски живот и поимање правде, неправде, добра, зла, итд. У укупном процесу изградње идентитета и личности пресудан је процес социјализације као основни генератор вредности које појединац усваја и преноси на друге. Гледајући на спорт кроз спектар друштвене анализе, очито је да се последице друштвених тенденција и збивања рефлектују и у њему, изазивајући многе негативности које најчешће налазимо у професионалном врхунском спорту, са лошим последицама и моралним грешкама у свим сферама живљења. У том контексту, спортски морал је посебна вредност и специфична свест, као и скуп

специфичних норми и правила понашања у процесу такмичења и спортског начина живљења Морал је као диференцирани облик друштвене свести посебан систем норми, правила, начела и максима које регулишу понашање људи и њихове међусобне односе (Шкербић, 2019).

Спорт као манифестација људског духа и стваралаштва оформио је профињене спортске активности које унапређују и оплемењују људско постојање и људскост, те је зато спорт врло важна делатност која развија етичке вредности. Кроз процес социјализације формирају се карактерне особине личности помоћу којих се испољава индивидуалност и особеност. Исходиште етичког става исказује се као стајалиште са кога се процењује укупни живот човека и друштвене вредности у свим облицима људске делатности и активности. У том смислу и етика понашања спортиста мора бити основа реалних, објективних и ваљаних норми понашања. Стајалиште хуманистичке етике је да је добро истовремено добро и за човека и за спортисту и да је лоше, лоше за човека и за спортисту, што у темељу разоткрива лажне етичке судове и моралне ставове. Спорт у свим елементима представља веома погодно тло за социјализацију личности, а како ће се она одвијати првенствено зависи од оних који воде спортисте и стварају климу у којој ће се развијати његова личност Сама процена норми понашања у спорту, као и у животу уопште, условљава понашање и поступке, што одређује степен изградње личности. Такво гледиште само потврђује већ познати став да о спорту можемо говорити на веома различите начине са нагласком разних његових особина (Шкербић, 2019). Тако нпр. говоримо о аспекту стваралаштва, о облицима и манифестацијама жеље за победом, неки наглашавају и истичу насиље које се догађа у спорту, налазимо огромне критике на професионални спорт (куповина играча, црни фондови итд.), али налазимо и мишљења о етичким идеалима који се остварују кроз спорт. Управо етички идеали наглашавају да је спорт елементарни део развијених људских потреба и жеља и сума људског стваралаштва са цивилизацијским особинама. То значи да етичка анализа и приступ открива да је спорт пре свега неопходна људска активност и манифестација људског духа и стваралаштва. Довољно је напоменути да спорт подстиче такмичарски дух што је нужно за сваку врсту људске активности и деловања. Осим тога подстиче се и сарадња као систем такмичења и вежбања и као осећај партнерства са свима који учествују у спорту. Прихватање моралних норми и вредности одвија се у спорту преко сазнања да је спорт пре свега манифестација духа, људских

разумевања, визија и жеља. Спорт је култура развијеног човека у антрополошком смислу што значи да се човеков морални идентитет обликује и огледа кроз спортску игру са јасно успостављеним правилима и моралним нормама. У том смислу све спортске игре имају своје посебне циљеве али су део општег људског развоја и изражавају цивилизацијски домет. Најистакнутија спортска вредност и морална норма која се развија кроз етички кодекс који није само део спорта, него и укупних људских односа, а управо се кроз спорт проширила у остале сфере људског дјеловања је фер плеј - равноправна борба, што значи циљ спорта је развој врлина. Такав облик моралних норми настао је под утјецајем оснивача модерних олимпијских игара Пјер де Кубертена и тај кодекс фер плеја и данас је темељ спортског морала и садржи следећа правила понашања:

1. Развијање коректних, другарских односа међу спортским супарницима,
2. Поштовање правила и судијских одлука,
3. Развијање активизма да би се опленила спортска борба у непосредним условима такмичења,
4. Усклађивање личних потреба и интереса са потребама и интересима екипе,
5. Неговање виших етичких циљева који у ширем животном контексту не могу да буду замењени или подређени пролазним практичним циљевима спортских рекорда, односно вишег пласмана,
6. Развијање антиколонијалистичког, антирасистичког и антиимперијалистичког активног става у ширим спортским контактима. Тиме је стваралац олимпизма, Пјер де Кубертен, имао у виду педагошке, хуманистичке и етичке циљеве, указујући да тимови морају постати обрасци и учитељи етике.

Међутим, уочљиво је да спорт на елитном нивоу често деградира морални карактер спорта који се огледа у подстицању врлина и искоришћавају га разне друштвене установе као што су тржиште, бизнис, медији или политика, а спортисте претвара и деградира у пионе који су у рукама такве машинерије. Није зато нимало чудно да је у спорту као и осталим сегментима друштва настала криза морала, јер да би се омогућило морално понашање у спорту потребно је испунити одређене услове у друштву. Пре свега треба спречити перфидне калкулације појединих група које делују преко економског тржишта и закона понуде и потражње, што је препрека на путу успешне борбе за моралне односе у свим сегментима друштва па и у спорту. Неуравнотежено тржиште само погодује

перфидним манипулацијама што сужава простор за развој моралних норми. Гледајући на спорт кроз спектар друштвене анализе, јасно је да се последице друштвених тенденција пробијају и у спорт, изазивајући многе негативности које налазимо у професионалном врхунском спорту са лошим последицама и моралним грешкама у свим сферама живљења. Па ако се згражавамо над разним финансијским малверзацијама, насиљу и допингу у спорту чиме се негира и деградира појам игре, морамо бити свесни да неморалне појаве нису само спортска стварност. Спорт нашег времена је феномен који је истовремено продукт друштва, његово огледало, али и појава која измиче контроли друштва. Спорт доноси економску и друштвену моћ као и друштвену афирмацију, тако да норме и односи у спорту добијају шире друштвено значење (Живановић, 2000).

Основна садржина спортског морала у друштву почива на идејама витештва и џентлменства, односно фер-плеја и оформљавала се у току XIX века. Првобитно термин фер-плеј није имао никаквих етичких садржаја, већ значење да се заштити човек и обезбеде равноправни услови борбе. У спорт је усађен и у њему се развија фер-плеј као једна од најистакнутијих спортских вредности и моралних норми. Овај значајни део етичког кодекса, не само спорта, него и целокупних људских односа, само је један од чврстих и важних елемената људског духа који су се развили кроз спорт и његовим утицајем даље се проширили у друге сфере људског постојања. Такви постојани принципи су и идеја сталних такмичења као дела важне људске комуникације; симпатије и сарадња свих спортиста и њихово пријатељство; помоћ коју развијенији дају мање развијенима и млађима у спортском развоју; итд. Неки аутори за фер-плеј кажу следеће: *Фер-плеј се односи на поштовање правила игре која су неопходна како би сви учесници имали подједнаке шансе за победу. На пример, када су у питању деца и млади спортисти, фер-плеј подразумева да наставник физичког васпитања и/или спортски тренер свој деци омогући да учествују на такмичењу и осете драж игре и надметања, а не само да играју најбољи појединци како би обезбедили сигурну победу школског тима или одређеног спортског клуба.* Фер-плеј у такмичарском спорту, према Етичком буквару који је издат у Лисабону, значи пре свега и изнад свега, строго поштовање свих правила, игре и борбе. Етика доброг такмичења забрањује намерно наношење повреда, јер као што је већ речено, такмичење као заједничка потрага за изврсношћу подразумева да такмичари треба да настоје да њихови противници буду на врху својих способности, јер ће само тако

представљати велики изазов. Значајна победа подразумева да се надиграју достојни противници, али не тако што ће им се намерно нанети повреде да би се спречили у такмичењу. Због тога у спорту треба разликовати забрањено и пожељно понашање. Забрањено понашање треба казнити или санкционисати, док пожељно треба охрабрити, али његово неизвршавање не подлеже кажњавању. Такође, фер-плеј подразумева и поштовање судија, чије је присуство од пресудног значаја за сваку спортску приредбу. Они имају непријатну улогу и заслужују пуно поштовање спортиста. Стога, фер-плеј подразумева прихватање свих одлука судија, без претње њиховом интегритету, а од судија се захтева детаљно познавање свих правила и њихово поштено примењивање. Нажалост, сведоци смо честих непријатних сцена на спортским такмичењима на којима се играчи вербално сукобљавају са судијама, па чак и физички насрћу на њих. У спорту се често догађа да играчи својевољно одлучују када треба да се придржавају правила. На тај начин тестирају судије да би видели са чиме могу да се провуку, што није у духу спорта . Фер-плеј и спортска правила су установљена са жељом да нас науче позитивним вредностима, веселу у победи, достојанственом прихватању противникове надмоћности када се губи, а такође и скромном прихватању победе, а не понижавању противника. Фер-плеј је одрећи се неправедно стечених предности, имати једнаке шансе, обзирно се понашати и поштовати свог противника и такмичити се са њим под истим условима, уз ослањање само на вештину. Поред наведеног, фер-плеј подразумева и добре односе унутар своје екипе, а односе се на усклађивање личних потреба и интереса са потребама и интересима екипе, клуба и репрезентације. За све учеснике у такмичарском спорту фер-плеј представља чување свог достојанства, под свим околностима, а не губљење самоконтроле. Познато је да је спортско надметање праћено великом емоционалношћу, да је код такмичара отежано објективно расуђивање и да су спортисти често склони да реагују у афекту. Спортисти не би смели да се поведу и реагују онако како публика од њих тражи, већ својим поступцима и понашањем морају код публике да стварају нове, моралне критеријуме у вредновању људских поступака. То је одбијање физичког и вербалног насиља, јер спортиста мора да води рачуна о свом противнику који му је потребан да са њим одмери снаге, а такође му је потребан и гледалац да оцени његова достигнућа. Ако се такмичарски спорт посматра као заједничка потрага за изврсношћу, онда варање, непоштовање правила или лоше спортско понашање нарушавају етику спортског

такмичења. Нема ништа пријатније него када спортиста за неуспео покушај на спортском пољу добије аплауз гледалаца и подршку за даље напоре. Постоје спортисти, као Новак Ђоковић – који својим ставом, понашањем и залагањем изазивају дивљење својих савременика и као такви сигурно ће остати уписани великим словима у историји спорта као спортски центлмени. Уважавати и придржавати се правила, односно поштовати фер-плеј значи бити добар спортиста. Добар спортиста цени спорт, цени игру, држи се правила и игра поштено, препознајући да је то једини пут за добро одиграну утакмицу или наступ и гаранција за задовољство после ње. Такав спортиста настоји и труди се да даје максимум на сваком наступу, прихвата и подржава спортска правила и поруку коју она носе. Фер-плеј не означава само поштовање договорених правила игре, већ и у ширем смислу обухвата држање спортисте: поштовање противника и очување психичког и физичког достојанства. Спортиста који се може ставити у позицију свог противника понаша се фер. У литератури се фер-плеј тумачи на неколико начина: фер-плеј као скуп врлина, фер-плеј као игра, фер-плеј као фер такмичење (без варања), фер-плеј као поштовање правила, фер-плеј као међусобни договор и као најзаступљеније становиште, фер-плеј се посматра као поштовање према игри (Новитовић, 2007).

Спортска борба мора постати племенито надметање које није усмерено против другог спортисте, већ је то борба с властитом природом како би човек овладао природним силама и користио их за усавршавање својих моторних способности. Ако спортиста прихвата и доживљава спортско такмичење као једно од могућности да у њему провери и потврди ниво и квалитет остварених потенцијалних способности и хуманих вредности своје личности, онда у партнеру (противнику) не види препреку која га спречава у остварењу истинских потреба за остварењем циља, за слободом, већ му противник постаје мерило за реалну процену властитих достигнућа. Спортиста који тако схвата спорт и спортску борбу, не радује се победи само зато што је свладао противника, већ и зато што је стекао нова сазнања о властитим могућностима, што је открио нове вредности не само техничке, већ и етичке нарави. Уважавати и придржавати се правила те поштовати фер плеј, значи бити добар спортиста. Добар спортиста цени спорт, цени игру, држи се правила и игра поштено, препознајући да је то једини пут за добро одиграну утакмицу или наступ и залог за задовољство након утакмице. Неупитно је да спорт изграђује карактер.

Прихватање пораза у спорту осигурава нам победу у решавању и ношењу с проблемима у животу (Новитовић, 2007).

5. Физичко васпитање, наставник физичког васпитања најважнија карика у наставном процесу

Развој људског друштва кроз историју показује да су све друштвено-економске заједнице поклањале пуну пажњу облицима и садржини васпитања, пре свега, млађих нараштаја и то у интересу и према потребама своје формације и свог система. Васпитање у најширем смислу може да се дефинише као свесно, систематско и стално деловање и активност усмерена на формирање младих с циљем да се оспособе физички, психички и морално за друштвени живот, односно, под тим појмом треба подразумевати процес пружања помоћи, оспособљавања и надзора, с циљем обезбеђења правилне упућености, правилног развитка и евентуално мењања и кориговања особина младе личности. Сваки човек као јединка улази својим животом, радом и укупним активностима у друштвене односе који су већ формиран и који се одвијају и развијају сходно циљевима развоја одређеног друштва (Вишњић, Јовановић, Милетић, 2004).

Васпитање у ужем смислу представља укупност мера и поступака који теже обликовању личности, односно, формирању физичких и психичких карактеристика сваког појединца. Васпитање је условљено духовиним, моралним, техничким стањем и достигнућима и утицајима друштвене средине; традицијом, свешћу и врстом институција; квалитетима васпитача. Теорија и пракса нам говоре да се целовито васпитање састоји од стицања знања, вештина и навика, и од развитка интелектуалних способности, интересовања и потреба.

Физичко, естетско и морално васпитање и образовање представља јединство општеваспитних елемената. Васпитање и образовање у теорији можемо посматрати и проучавати одвојено, али у пракси то је јединствен, сложен процес чији су ужи процеси, међусобно условљени, једни не могу постојати без других и без чијег се јединства не може постићи жељени резултат. Као што васпитање није само културно понашање, тако ни образовање није само настава. Васпитање и образовање су једнаки у појединим облицима и садржајима и веома блиски у методама. Процес васпитања и образовања усмерен је, пре свега, на изграђивање и развијање одговорне и свестране личности у друштвеном, моралном, културном и емоционалном погледу (Вишњић, Јовановић, Милетић, 2004).

У процесу усавршавања спортског знања, вештина и навика, потребно је код ученика а кроз процес спортског-физичког васпитања обезбедити усвајање или допуњавање теоријских знања; створити јасну представу о улози и племенитим побудама спорта, о улози, целисходности и вредности физичког васпитања и спорта; о потреби сталног одржавања и развијања физичких способности путем систематског и садржајног “тренирања” и других способности за испољавање талента, практичну примену стечених знања и вештина, спортско и културно понашање “на терену” и ван њега. Образовање ученика у физичком васпитању мора се посматрати као процес који обухвата и рашава: развитак и јачање органских функција, моторну умешност и способност, унапређивање морално-вољних особености и стваралачку примену стечених знања у игри и животу. Оно има покретачку снагу за вољу, понашање и активност ученика и касније човека у друштву, а самим тим оно утиче и на развијање особина личности, има васпитни карактер, има васпитну вредност. Оно не само што служи васпитању него га заправо омогућава, развија и унапређује. То уједно значи да образовање ученика посматрано само као збир знања и на пример навика без утицаја на вољу, понашање и карактер, одвојено од праксе нема васпитне вредности, па према томе не служи правилном развоју (Вишњић, Јовановић, Милетић, 2004).

Најважније средине у којима се формира и развија личност ученика су породица и школа. За спортско-физичко васпитање најодговорнија је школа и предмет физичко васпитање са својим програмирањем и организовањем васпитне сфере спортске активности. Васпитни процес рада мора бити усмерен на изградњу односа који ће бити сагласни, у улози и функцији спорта и физичког васпитања у нашем друштву и зато је неопходно инсистирати на развијању љубави и страсти према спорту уопште. На овом плану изузетно је значајна улога педагога – наставника - професора физичког васпитања. Основне карактеристике васпитаности једног ученика су: скромност, спортско понашање, доследно испуњавање обавеза, спремност на сарадњу, социјална и друга толерантност, поштовање личности других ученика, руководства школе, педагога – наставника - професора, самосавлађивање у предвидљивим и непредвидљивим тешкоћама и ситуацијама, поштење, искреност, лепо понашање и културне навике на спортском борилишту и ван њега.

Педагог – наставник - професор физичког васпитања треба заједно са родитељима и школом да гради комплетне личности, да дете - ученик постане добар човек и тиме ће испунити задатак - “пустимо спортске резултате, резултат нека буде човек”. Педагошки рад мора пружити значајан допринос у формирању личности ученика према циљу који је постављен у нашем друштву - не смеју се формирати једностране личности само са поседовањем техничког умећа и тежњом за такмичарским резултатима, већ се морају формирати личности са високим моралним својствима и оптимално развијеним интелектуалним, радним и естетским квалитетима.

Физичко васпитање је процес систематског изграђивања и формирања морфолошких и моторичких компоненти личности, а затим и свих осталих. Физичко васпитање је планска и систематска активност у којој се путем физичког вежбања решавају биолошко-хигијенски и васпитно-образовни задаци и циљеви. Услови и темпо данашњег, савременог друштвеног живота,умногоне су измењени, а такође и однос младих према себи, према спорту и физичком васпитању. Друштвени стандард је повећан, темпо живота убрзан, модели друштвене социјализације и афирмације су трансформисани. Педагог – наставник - професор треба константно да прати ове промене и да им се благовремено прилагођава, како би извршио и остварио правилан педагошки утицај на генерације које долазе.

Најважнија карика у наставном процесу је наставник. Од његових знања, вештина и, поврх свега, посвећености струци, у највећој мери зависи колико ће успешан бити сам наставни процес. Када се говори о наставницима физичког васпитања сваки појединац има нека своја лична искуства, сећања и утиске које су наставници оставили на њих, али и на часове физичког васпитања које ће заувек памтити, по добром или лошем. У нашој стручној литератури много тога је написано о наставницима физичког васпитања. Веома често фокус истраживача био је усмерен на процену наставника од стране ученика, затим на стилове понашања наставника физичког васпитања, а занимљиво, испитивана је и улога наставника физичког васпитања у превенцији насиља у школи.

Оно што је од посебне важности за све наставнике физичког васпитања је податак да поред „љубави према спорту“, други главни разлог за бирање професије наставника физичког васпитања јесте позитиван утицај наставника који су њима предавали физичко васпитање у основној школи.

Успешност наставе физичког васпитања у великој мери зависи од начина на који се она спроводи, односно на који начин наставници поучавају ученике. Ранија истраживања су показала да су ученици научили највише и најбоље када су наставници били флексибилни у смислу метода и уважавања способности и потреба ученика. Наставник физичког васпитања који охрабрује и подстиче ученике остаје узор за цео живот (Новитовић, 2007).

Поред свега наведеног наставник физичког васпитања, пре свега, мора да буде васпитач. Часови физичког и здравственог васпитања, у односу на друге часове, нуде више могућности за интеракцију између ученика и наставника и између ученика и ученика. То је један од главних разлога због ког аутори указују да је физичко васпитање најприкладнија средина за социоморално васпитање. Када се говори о васпитном делу физичког васпитања то се односи и на део социоморалног васпитања јер наставници морају да их уче да буду добре особе, да им помогну да изграде добар карактер, поштење, емпатију. Да би све то било успешно, наставника физичког и здравственог васпитања би требало да красе такве особине. Морални део физичког васпитања односи се и на то да наставник ученике, у специфичном контексту, какав часови физичког васпитања свакако јесу, научи како да реагују, односно како да не реагују. Треба указивати и инсистирати на фер-плеј надметању, да се буде скроман у победи и достојанствен у поразу.

У области физичког васпитања не доминира такмичарски карактер нити посвећивање једној делатности у специјализацији, што је карактеристично за спорт, у ужем смислу и професионални спорт. Дакле, спорт подразумева такмичење, физичко васпитање то чини само индиректно. У спорту је жестока селекција, спорт тежи да искључи, а физичко васпитање да укључи. Физичко васпитање је „на добром гласу”, док је спорт због својих претеривања и девијација често на „лошем гласу”. Физичко васпитање је скоро увек неки облик школе која подразумева бригу о личности, за разлику од њих. Емоционални потреси су за физичко васпитање карактеристични у мањој мери. Међународном повељом о физичком васпитању и спорту, у првом члану се каже да је **„бављење физичким васпитањем и спортом фундаментално људско право за све”**. Физичко васпитање је усмерено на здравље младих људи, на развој физичких снага човека без запостављања духа и извесних интелектуалних квалитета. То је процес примене физичког вежбања и методичких поступака васпитача у циљу формирања, одржавања и

побољшавања моторичких способности, психичких особина и социјалне адаптације личности.

Наставу физичког васпитања у свету карактерише разноликост елемената припреме и њено реализовање у пракси. И поред те разноликости наставу физичког васпитања у различитим образовним системима карактерише заједнички циљ.

Заступање ове идеје донело је физичком васпитању, као наставном предмету, проширену улогу и оно као такво има одређену врсту одговорности. Та одговорност се огледа у томе што се садржајима овог предмета обрађују многа савремена питања у оквиру образовног процеса са карактеристикама које не нуди ни једно друго наставно и школско градиво.

Физичко васпитање је једини школски предмет, у оквиру којег се деца припремају за здрав живот, који је усмерен на њихов целокупни физички и ментални развој, и кроз који се преносе важне друштвене вредности као што су правичност, самодисциплина, солидарност, толеранција, тимски дух, због чега се оно сматра једним од најважнијих оруђа у социјалној интеграцији ((Вишњић, Јовановић, Милетић, 2004).

Као и све друге задатке (Службени гласник РС, 2006), васпитач - учитељ - наставник планира и васпитне задатке, те сходно томе бира наставне садржаје, методе и облике рада којима може да их реализује. Уколико васпитач- учитељ – наставник жели да делује васпитно, мора сваку ситуацију која се наметне да искористи, не сме да буде пропусти, што се иначе у пракси често дешава, мора увек да буде доследан. Да би се ови задаци реализовали потребан је упоран рад васпитача - учитеља - наставника и деце - ученика, а од умешности васпитача - учитеља - наставника зависи хоће ли успети ученике спонтано да усмери у правцу пожељног начина ангажовања, реаговања и владања. Посебно се то односи на вежбе које захтевају веће вољне и радне напоре и пожељне норме понашања. Васпитање позитивног односа према раду се реализује кроз разна ангажовања на часовима физичког васпитања и захтева веће радне напоре од деце - ученика. Морају се навикавати и на коректан однос према заједничким и личним предметима. Њихову спремност за физички рад треба искористити да им се што чешће омогући физичко ангажовање и васпитавати их да физички рад прихвате као обавезу али и задовољство. Зато се за неуспешне спортисте, лоше ученике често каже да им недостаје важна особина, а то је правилан однос према раду. Радне навике које се тада стекну преносе се касније на

обавезе свакодневног живота и рада. Васпитање воље, карактера и свесне дисциплине развија се преко савладавања разних тешкоћа које се постепено повећавају. Савладавањем тешкоћа у процесу стицања моторних навика или постизања значајнијих резултата развијају се истрајност, воља, одлучност, храброст, доследност, такмичарски дух. Треба имати на уму да сваки појединац осим што треба тачно и потпуно да извршава задатке, мора да зна зашто је потребно њихово извршавање. Код деце треба развијати свест да колективни интереси преовлађују над индивидуалним. Важно јер ће схватити потребу за чувањем и осталих добара које им заједница ставља на располагању. Ту навику преносиће на живот у породици, а касније и на радном месту. Физичко васпитање треба да помогне деци- ученицима, да их научи како да организују слободно време на користан и пријатан начин. Неопходно је да деца - ученици добро владају кретањима и вежбама које су садржаји такмичења, да се такмичења одвијају међу приближно равноправним екипама (појединцима, или групама). Стално доживљавање победе једне екипе или појединца доводи до самозадовољства, надмоћи, потцењивања и омаловажавања противника, а константно доживљавање пораза води ка осећању мање вредности, пада мотивације. Васпитач- учитељ увек треба да укаже који су разлози победе (боља сарадња међу члановима екипе, веће залагање, дисциплина), да укаже на разлоге пораза (мотивише децу, укаже на грешке) и помогне да у следећем покушају деца - ученици буду успешнији (Службени гласник РС, 2006).

6. Емпиријско истраживање

6.1. Методе истраживања

6.1.1. Хипотезе и циљеви рада

Циљ овог истраживања је испитати ставове наставника који предају физичко васпитање у основним и средњим школама о понашању ученика на часу и током спортске игре као и њиховог познавања спортске етике, моралног понашања и фер-плеја као и злоупотребе допинг средстава.

На основу постављеног циља изводимо хипотезе истраживања:

X1: Пол наставника утиче на њихове ставове о понашању ученика на часу и током спортске игре

X2: Радни стаж наставника у просвети утиче на њихове ставове о понашању ученика на часу и током спортске игре

X3: Школа у којој наставник предаје (основна или средња) утиче на њихове ставове о понашању ученика на часу и током спортске игре

6.1.2. Статистичка обрада података

Статистичка обрада података урађена је у програму IBM SPSS Statistics v.23. Подаци су прво приказани дескриптивно и сређени табеларно и графички. С обзиром на то да се радило о категоријским променљивама, за дескриптивну статистичку анализу коришћене су апсолутна и релативна учесталост а за графички приказ кружни графикон.

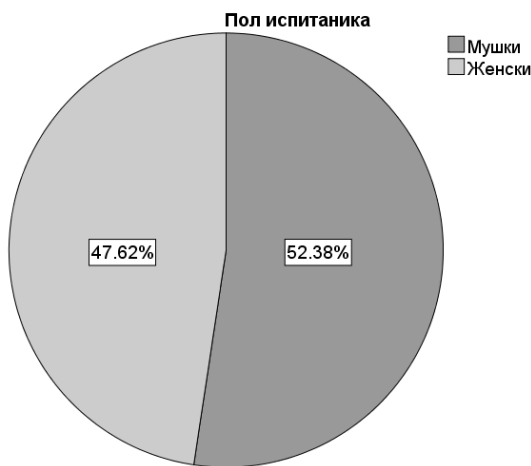
За анализу одговора испитаника на питања која се односе на понашање ученика у спорту у односу на пол, године радног стажа у просвети у школу у којој наставници раде коришћен је хи-квадрат тест за независне узорке. Статистички значајни резултати су приказани и графички коришћењем стубичастих кластер графикона.

Резултати су сматрани статистички значајним уколико је p вредност била мања од 0,05.

6.1.3. Описивање узорка

Узорак истраживања чинио је 21 наставник који предају у основним и средњим школама у Ваљеву и у околини Ваљева. Одабрани су на основу ауторовог похађања неких од школа на тој територији, и препоруке једни других. Узето је у обзир да узорак буде што разноврснији.

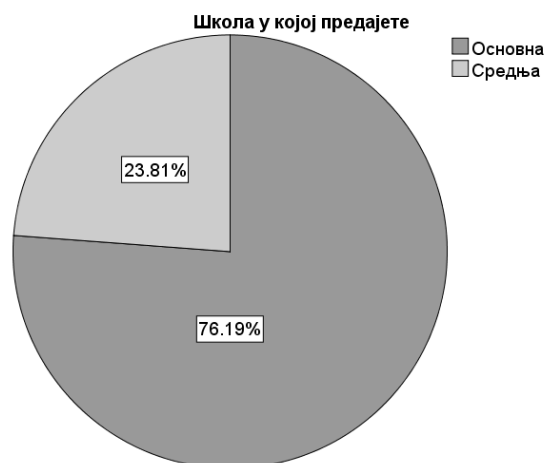
У односу на пол испитаника, узорак је био уједначен, односно мушкараца је било 52,4% а жена 47,6%. У односу на радни стаж у просвети, испитаници су били подељени на две групе и то на наставнике који имају до 5 година радног стажа у просвети и на наставнике са више од пет година радног стажа, при чему је било дупло више наставника са преко 5 година радног стажа у просвети. У односу на школу у којој наставници предају, три пута више је било наставника који предају у основној у односу на број наставника који предају у средњој школи. Расподела испитаника у односу на пол, године радног стажа у просвети и школу у којој предају приказана је на Графиконима 1-3.

Графикон 1. Расподела испитаника у односу на пол

Графикон 2. Расподела испитаника у односу на године радног стажа у просвети

Графикон 3. Расподела испитаника у односу на школу у којој предају

Због бољег разумевања одговора испитаника у односу на школу у којој предају, урађена је и расподела наставника по разредима у којима предају. Ова расподела приказана је у Табели 1.

Табела 1. Расподела наставника по разредима у којима предају

Разред	ДА		НЕ	
	Број	Процент	Број	Процент
Пети	6	28,6%	15	71,4%
Шести	7	33,3%	14	66,7%
Седми	7	33,3%	14	66,7%
Осми	8	38,1%	13	61,9%
Прва година	6	28,6%	15	71,4%
Друга година	5	23,8%	16	76,2%
Трећа година	4	19,0%	17	81,0%
Четврта година	4	19,0%	17	81,0%

Из Табеле 1 уочавамо да када је реч о основној школи, највећи број наставника предаје у вишим разредима односно у осмом разреду док када је реч о средњој школи, највећи број наставника предаје у нижим разредима односно у првој години средње школе.

6.2. Резултати истраживања

С обзиром на то да смо у упитнику користили категоријске променљиве за дескриптивну статистичку анализу користи се апсолутна и релативна учесталост, односно број и проценат испитаника. Резултати ове анализе приказани су у Табели 2.

Табела 2. Расподела одговора испитаника на питања која се односе на понашање ученика у спорту

	ДА		НЕ	
	Број	Процент	Број	Процент
Да ли су ученици упознати са појмом „етика спорта“?	14	66,7%	7	33,3%
Да ли су ученици упознати са појмом „морално понашање“?	18	85,7%	3	14,3%
Да ли им презентујете то на часу?	21	100%	-	-
Да ли су ученици упућени у фер-плеј понашање током часа и спортске игре?	20	95,2%	1	4,8%
Да ли се ученици на часу током спортских игара понашају у духу фер-плеја?	16	76,2%	5	23,8%
Да ли ученици самостално решавају проблеме на часу?	8	38,1%	13	61,9%
Да ли су ученици који се баве спортом више упућени у етику спорта?	17	81,0%	4	19,0%
Да ли су ученици упознати са злоупотребом допинг средстава у спорту?	15	71,4%	6	28,6%

На основу резултата приказаних у Табели 2. видимо да ученици углавном јесу упознати са појмовима „етика спорта“, „морално понашање“, „фер-плеј“ као и злоупотребом допинг средстава у спорту. Сви наставници им предају о томе, тако да ово питање неће бити укључено у каснију анализу. Ученици који се баве спортом су више и упућени у „етику спорта“.

Ученици се са појмом „етика спорта“ и „морално понашање“ упознају на часу кроз разговор у 38,1% случајева а у 61,9% случајева кроз практичан рад и игру.

Када ученици имају неки проблем или конфликт, у 90,5% случајева наставник донесе одлуку док само у 9,5% случајева ученици сами решавају проблем.

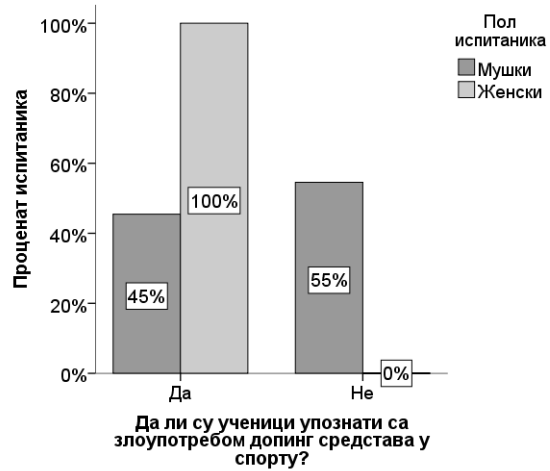
6.2.1. Анализа у односу на пол испитаника

За анализу одговора испитаника на питања која се односе на понашање ученика у спорту у односу на пол наставника коришћен је хи-квадрат тест за независност. Резултати ове анализа приказани су у Табели 3.

Табела 3. Анализа одговора испитаника у односу на пол наставника

	Хи-квадрат статистика	Број степен слободе	р вредност
Да ли су ученици упознати са појмом „етика спорта“?	1,527	1	0,217
Да ли су ученици упознати са појмом „морално понашање“?	0,286	1	0,593
На који начин презентујете?	0,531	1	0,466
Да ли су ученици упућени у фер-плеј понашање током часа и спортске игре?	1,155	1	0,283
Да ли се ученици на часу током спортских игара понашају у духу фер-плеја?	0,403	1	0,525
Да ли ученици самостално решавају проблеме на часу?	0,029	1	0,864
Како Ви поступате у тој ситуацији?	0,005	1	0,943
Да ли су ученици који се баве спортом више упућени у етику спорта?	0,011	1	0,916
Да ли су ученици упознати са злоупотребом допинг средстава у спорту?	7,636	1	0,006

Применом хи-квадрат теста за независност утврдили смо да су спознаја о злоупотреби допинг средстава у спорту и пол наставника зависна обележја. Овај резултат је приказан на Графикону 4.

Графикон 4. Расподела одговора испитаника на питање о злоупотреби допинг средстава у спорту у односу на пол наставника

Са Графикона 4. уочава се да свих 100% наставница сматра да су њихови ученици упознати са злоупотребом допинг средстава у спорту док се са тим слаже мање од половине наставника.

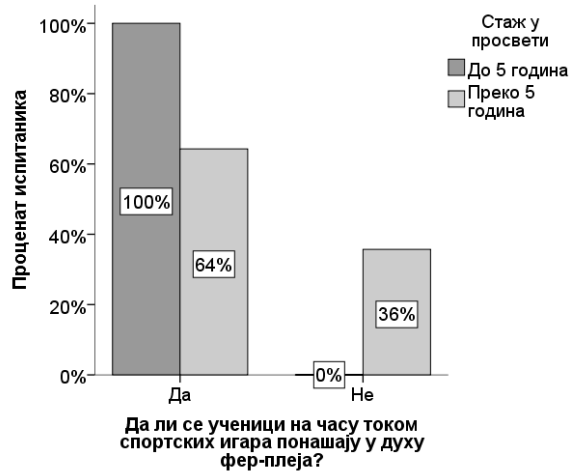
6.2.2. Анализа у односу на стаж у просвети

За анализу одговора испитаника на питања која се односе на понашање ученика у спорту у односу на године стажа наставника у просвети коришћен је хи-квадрат тест за независност. Резултати ове анализа приказани су у Табели 4.

Табела 4. Анализа одговора испитаника у односу на године стажа наставника у просвети

	Хи-квадрат статистика	Број степен слободе	р вредност
Да ли су ученици упознати са појмом „етика спорта“?	0,107	1	0,743
Да ли су ученици упознати са појмом „морално понашање“?	1,750	1	0,186
На који начин презентујете?	1,615	1	0,204
Да ли су ученици упућени у фер-плеј понашање током часа и спортске игре?	0,525	1	0,469
Да ли се ученици на часу током спортских игара понашају у духу фер-плеја?	4,281	1	0,038
Да ли ученици самостално решавају проблеме на часу?	0,101	1	0,751
Како Ви поступате у тој ситуацији?	1,105	1	0,293
Да ли су ученици који се баве спортом више упућени у етику спорта?	2,471	1	0,116
Да ли су ученици упознати са злоупотребом допинг средстава у спорту?	0,000	1	1,000

Применом хи-квадрат теста за независност утврдили смо да су понашање ученика на часу током спортских игара у духу фер-плеја и године радног стажа наставника у просвети зависна обележја. Овај резултат је приказан на Графикону 5.

Графикон 5. Распредела одговора испитаника на питање о понашању ученика на часу током спортских игара у духу фер-плеја у односу на године радног стажа наставника у просвети

Са Графикона 5. уочава се да свих 100% наставника који имају мање од 5 година радног стажа у просвети сматра да се њихови ученици на часу током спортских игара понашају у духу фер-плеја.

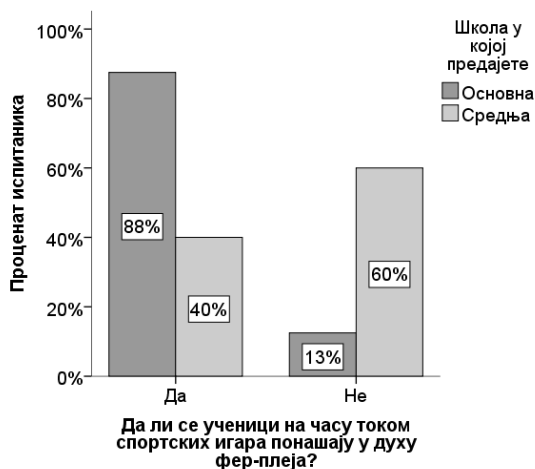
6.2.3. Анализа у односу на школу

За анализу одговора испитаника на питања која се односе на понашање ученика у спорту у односу на радно место наставника (основна или средња школа) коришћен је хи-квадрат тест за независност. Резултати ове анализа приказани су у Табели 5.

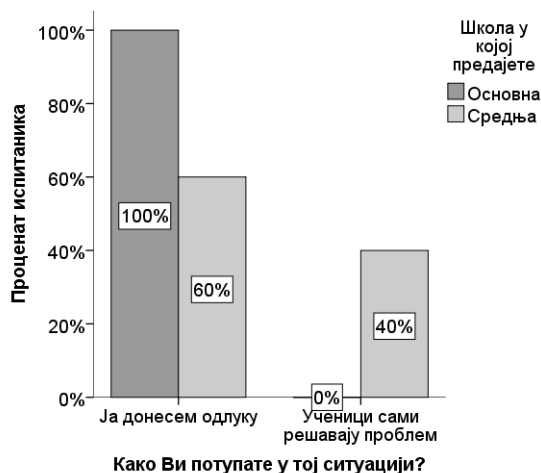
Табела 5. Анализа одговора испитаника у односу на радно место наставника

	Хи-квадрат статистика	Број степен слободе	р вредност
Да ли су ученици упознати са појмом „етика спорта“?	0,525	1	0,469
Да ли су ученици упознати са појмом „морално понашање“?	1,094	1	0,296
На који начин презентујете?	0,911	1	0,340
Да ли су ученици упућени у фер-плеј понашање током часа и спортске игре?	0,328	1	0,567
Да ли се ученици на часу током спортских игара понашају у духу фер-плеја?	4,738	1	0,030
Да ли ученици самостално решавају проблеме на часу?	0,010	1	0,920
Како Ви поступате у тој ситуацији?	7,074	1	0,008
Да ли су ученици који се баве спортом више упућени у етику спорта?	0,004	1	0,950
Да ли су ученици упознати са злоупотребом допинг средстава у спорту?	0,420	1	0,517

Применом хи-квадрат теста за независност утврдили смо да су понашање ученика на часу током спортских игара у духу фер-плеја, као и начин на који наставници поступају приликом решавања проблема на часу и школа у којој наставник предаје (основна или средња школа) зависна обележја. Ови резултати су приказани на Графиконима 6 и 7.

Графикон 6. Распредела одговора испитаника на питање о понашању ученика на часу током спортских игара у духу фер-плеја у односу на школу у којој наставник предаје

Графикон 7. Распредела одговора испитаника на питање о начину на који наставници поступају приликом решавања проблема на часу у односу на школу у којој наставник предаје

Са Графикона 6. уочава се да значајно већи проценат наставника који предају у основним школама сматра да се њихови ученици на часу током спортских игара понашају у духу фер-плеја док тај став има свега 40% наставника из средњих школа.

Са Графикона 7. уочава се да свих 100% наставника који раде у основној школи сами доносе одлуке приликом решавања проблема уколико дође до мање расправе или конфликта међу ученицима док свега 60% наставника из средње школе сами доносе одлуке а остатак препушта ученицима да они реше проблем.

7. Закључак

На основу истраживања које је спроведено са наставницима који предају физичко васпитање у основним и средњим школама дошло се до следећих закључака:

- значајно већи проценат наставница сматра да су ученици упознати са злоупотребом допинг средстава у спорту;
- значајно већи проценат наставника којим имају мање од 5 година радног искуства у просвети сматра да се ученици на часу током спортских игара понашају у духу фер-плеја;
- значајно већи проценат наставника који предаје у основним школама сматра да се ученици на часу током спортских игара понашају у духу фер-плеја и
- значајно већи проценат наставника који предаје у основним школама сматра да они сами треба да одлуче када дође до мање расправе или конфликта међу ученицима.

8. Литература

1. **Берковић, Л., Вуковић, Р.,** *Теоријске основе физичке културе*, Факултет физичке културе, Нови Сад, 1997.
2. **Caillois, R.,** *Les jeux et les hommes - Le masque et le vertig*, Полит, Београд, 1979, стр.10.
3. **Ћовић, А.,** *Појмовна разграничења: moral, etika, medicinska etika, bioetika, integrativna bioetika*, Pergamena, Zagreb, 2011, str.12.
4. **Гаџић, А.,** *Теорија и методика физичког и здравственог васпитања*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2019.
5. **Hardman, K., Marshall, J.,** *Update on the State and Status of Physical Education World-wide. Paper presented at the 2nd World Summit on Physical Education, Magglingen, Швајцарска, 2005.*
6. **Новитовић, Б.,** *Физичко васпитање*, Бане Новитовић, 2007.
7. **Живановић, Н.,** *Прилог епистемологији физичке културе*, Паноптикум, Ниш, 2000.
8. **Службени гласник РС – Просветни гласник, број 1 од 18 фебруара 2005 и Службени гласник РС – Просветни гласник, број 3 од 22, фебруар 2006.**
9. **Škerbić, M.,** *Етика спорта Вилијама Цона Моргана*, Докторски рад, Загреб, 2019.
10. **Škerbić, M.,** *Филозофија спорта – настанак и развој једне дисциплине*, Пергамена, Загреб, 2021.
11. **Вишњић, Д., Јовановић, А., Милетић, К.,** *Теорија и методика физичког васпитања*, Факултет спорта и физичког васпитања, Београд, 2004.